

Esa Sironen

Tallissa punakoneen tähdet Säynätsalolaisen puumailan matka markkinoille

– Aikakauslehdet yritti minulta näitä valokuvia ostaa, Seppo Rahunen naurahtaa. Siinä ne nyt ovat, pöydällä, väreiltään hieman haalistunut kuvasarja Valeri Harlamovin häistä kesällä 1976. Puolan Katowicessa oli aiemmin keväällä pidetty jääkiekon MM-kisat, joissa Rahunen sai Neuvostoliiton jääkiekkoliitolta kutsun tulla häihin Moskovaan.

– Anoppi oli italialaissyntyinen, Rahunen muistelee. – Ja pelaajilla viehättävät vaimot. Enhän minä näitä kuvia myynyt. Suhteet pelaajiin oli tärkeämmät.

Suhteet olivat hyvät myös suureen ja mahtavaan urheiluministeriöön, jossa Rahuselle kirjoitettiin henkilökohtainen, passikuvalla varustettu propuska. Harmaalle kartongille painettu vaatimaton kortti oikeutti pääsyn kaikkiin jäätilaisuuksiin Neuvostoliitossa.

– Menin kerran Leningradissa katsomaan jääkiekko-ottelua. Sinne ei päässyt autolla lähimaillekaan, ja miliisit näytti jo kaukaa stoi-merkkiä. Kun vedin propuskan esiin, he pyysivät anteeksi ja opastivat auton suoraan hallin pääoven kupeeseen.

Valeri Harlamovin häät Moskovassa vuonna 1976. Seppo Rahunen vasemmalla, vieressä Aleksandr Maltsev ja hänen vaimonsa. (Seppo Rahusen arkisto)

Jääkiekkoperhettä Moskovan Punaisella torilla. Valeri Harlamovin oikealla puolella Aleksandr Maltsev, hänestä oikealle puolustaja Aleksandr Ragulin. (Seppo Rahusen arkisto)

– Siitä minut vietiin katsomon parhaalle paikalle, jossa oli punaiset polvipeitot, teetä, kahvia ja kaviaaria. Kyllä se vähän hävettikin.

Moskovassa NKP:n pääsihteeri Leonid Brezhnev kävi seuraamassa jopa suosikkijoukkueensa harjoituksia. Dynamo oli KGB:n, Zeiska armeijan, Krylja Sovjetov ilmavoimien ja Spartak miliisien joukkue, ja niillä vastaavat korkean tason kannattajat.

Rahusen propuskan numero oli 445. – Pelaajat sanoivat, että he eivät voi ymmärtää, kuinka minulla voi olla tällainen. Kun heilläkään ei ole, vaikka ovat moninkertaisia olympiavoittajia ja maailmanmestareita.

Koiran kurissahan pelaajat pidettiin. Helsingin MM-kisoissa 1974 Neuvostoliitto oli loppuottelun toisena osapuolena, Rahunen muistelee.

– Lähdettiin bussilla jäähallille illan peliin, niin pelaajat kysyivät, että tiedätkö minä, ketä vastaan pelataan. Heille ei ollut kerrottu.

Ehkä syynä oli sekin, että vastaan asettuisi Tšhekkoslovakia, jonka kanssa pelit kävivät noina vuosina usein liiankin kiihkeinä.

Isä teki mailan

Tarina alkaa Säynätsalosta, pieneltä teollisuuspaikkakunnalta läheltä Jyväskylää. Vaatimaton kiekkokaukalo oli 1950-luvulla pystytetty kansakoulun pihalle. Kenttä vietti toiseen päähän, ja se tarjosi kotiedun.

– Vitsailtiin, että päästään johtoasemaan, kun saadaan aloittaa alamäkeen. Monasti päästiinkin, Seppo Rahunen muistelee.

Mailoja katkeili, ja kun ne olivat kalliita kaupasta ostettuina, Rahusen veljesten isä alkoi nikkaroida niitä itse. Isä oli työnjohtajana vaneritehtaalla ja tunsu puun rakenteen. Pojat puolestaan antoivat neuvoja siitä, miten mailan tulisi käydä käteen.

Niin syntyi Toronto Special. Erikoinen se olikin, jopa maailman mitataavassa. Mailassa ei näet ollut varren ja lavan välissä liitosta, vaan puu taivutettiin mutkalle, kuten Alvar Aallon huonekaluissa. Niin ei mailaan syntynyt heikkoa kohtaa. Lapa vahvistettiin lentovanerilla. Niin yksinkertaisia ovat maailmanluokan keksinnöt. Joku Pelle Peloton tulee ja asettaa tutun, itsestään selvän asian kyseenalaiseksi.

– Myöhemmin siirryttiin kokonaan koivuviiluun, Raimo Rahunen tarkentaa. Hän alkoi teollistaa isänsä luomaa mailan prototyyppejä.

Lehtisaaren koulun kiekkokaukalo 1960-luvun alun kuosissaan.
(Seppo Rahusen arkisto)

Viilun liimauksessa otettiin huomioon puun syyt. Pintaviilu liimattiin tangentin, sisäpuoli säteen suuntaisesti voimaan nähden. Ja suomalainen koivuhan on painoonsa nähden maailman lujimpia puita.

Mailan kestävyytteen ihastui myöhemmin varsinkin puolustajalegenda Börje Salming, josta näin tuli Toronton mies myös työkalultaan. Vastalaukauksessa lavan saattoi huoletta lyödä koko painollaan jäähän, jolloin mailasta tuli eräänlainen linko. Salmingin ampuman kiekon nopeus nousi 200 kilometriin tunnissa, mikä oli aikansa ennätys.

Länteen ja itään

Toronton aihiot sahattiin aluksi pienessä, yksihuoneisessa verstaassa, puristettiin muotoon erään omakotitalon alakerrassa ja lopuksi lakattiin Rahusten omassa kellarissa. Myöhemmin tuotanto keskitettiin omaan tehtaaseen naapuripitäjässä Muuramessa.

– Koneet kehitelimme itse, Raimo Rahunen kertoo. Mailan valmistus kesti lopulta viisi minuuttia kappaleelta tapulista pihalle rekkaan lastattuna. Sahanpuru lensi, ja sillä fyllättiin Muuramessa yhden jos toisenkin omakotitalon laipiot. Pikkupojat saivat tehtaalta ilmaiseksi sekundamailoja, yhden kerrallaan. Minäkin muistan ottaneeni sellaisen vastaan itsensä tehtaanjohtajan kädestä.

Seppo Rahunen markkinoi mailaa ja kiersi maailmaa.

– Minä aamulla hyppäsin autoon ja ajoin Moskovaan auton takakontti täynnä mailoja. Firmoilla oli halleissa vip-paikkoja, joissa pelaajia ja johtajia kestittiin. Auto seisoj ulkona sateessa, Seppo Rahunen muistelee.

– Mutta heti oli Anatoli Firsov valitsemassa päältä parhaat mailat. Muutkin pelaajat ihastuivat ikihyviksi.

Neuvostoliitolla oli omaa tuotantoa, mutta mailat olivat kömpelöitä, joten Toronto teki kauppansa silloisen pehmeän pelityylin maassa. Maila oli yhtä puuta varren päästä lavan kärkeen, joten kiekko säteili käsien kautta suoraan taitopelaajan aivoihin. Valeri Harlamov ja Aleksandr Maltsev olivat pian Toronton mannekiineja vailla vertaa.

Toronto-mailan ensimmäinen versta valmistui 1950-luvulla.
(Raimo Rahusen arkisto)

Osana joukkuetta

Ensimmäiseen Kanada Cupiin Atlantin taakse Seppo Rahunen matkasi Neuvostoliiton joukkueen virallisena jäsenenä.

– Minulle kirjoitettiin Helsingin lähetystössä venäläinen diplomaattipassi. Sen allekirjoitti kulttuuriattasea Vladimir Silvestrov, ja sillä kuljin. Takaisin tultuani palautin passin lähetystöön ja kiitin.

Innsbruckin talviolympialaisiin vuonna 1976 Seppo suunnisti turistin kaverinsa Pentti Parkkosen kanssa. Parkkonen piti pientä huoltoasemaa Säynätsalon sillan kupeessa.

– Tuli ensimmäinen kiekko-ottelu ja ostettiin kaikkein halvimmat liput ylös. Sen jälkeen ei lippuja tarvinnut ostaa.

Katsojia oli vähän, joten kaverukset valuivat vähitellen alemmas, jäivät norkoilemaan. Kun punakone saapui jääharjoituksiin, valmentaja Boris Kulagin tuli Sepolta kysymään, onko ongelmia. ”Lippuja ei ole illan otteluun”, Seppo sanoi, ja Kulagin haki oitis kaksi kutsuvieraslippua.

– Kun käveltiin käytävää pusakat päällä, poliisi tuli jo kaukaa käsi pystyssä vastaan. Kyllä se kaksi kertaa katsoi, kun oli kutsukortit ja semmoiset vaatteet.

– Istumapaikoille mentäessä oli yhtäkkiä taas koura edessä. Karhaturkkinen mies tarjosi kättä ja toivotti tervetulleeksi. Hän oli Valentin Sytch, kiekkopomo, jonka mafia tappoi Moskovassa joku vuosi sitten.

Kisojen loppuotteluun Säynätsalon miehet marssivat pelaajilta saamallaan kulkuluvilla.

– Minulla oli kaulassa Maltsevin, Pentillä Harlamovin passi. Kun Harlamov teki jäällä maalin, järjestysmies alkoi katsella meitä pitkään. Minä neuvoin Penaa hetkeksi häipymään ylemmäs katsomoon.

Näitä juttuja riittää. Kun Moskovon Dynamo pelasi Jyväskylässä vuodenvaihteen Toronto-cupissa, Seppo vei Maltsevin ja Dynamon kapteenin Vitali Davydovin katsomaan perhettään Säynätsaloon.

Paikallisen kuppilan nurkalla norkoili nuorta väkeä. Seppo pysäytti autonsa ja huikkasi pojille, että tulkaas katsomaan, ketä täällä on. Pojat katselivat, eivät tunteneet. – Minä esittelin, ja pojat oli lentää selälleen.

Tarina sai jatkoa vuosikymmeniä myöhemmin. Muuan Säynätsalon poika oli Moskovassa töissä ja meni naimisiin sikäläisen naisen kanssa. Putkiremontti oli työn alla Boris Jeltsinin kesäasunnolla, ja kaveri meni vaimonsa kanssa Bolshoin balettia katsomaan. Väliajalla lämpiössä tuli

Toronto-mailan raaka-aine oli tapulissa kuivattua keskisuomalaista koivua.
(Raimo Rahusen arkisto)

mies vaimonsa kanssa utelemaan, mistä maasta olette? Suomesta. ”Minäkin olen käynyt Suomessa, mistä päin Suomea”, mies jatkoi kyselyään. Kaveri kertoi ja oli lennähtää selälleen, kun mies kysyi, tunsiko hän sieltä semmoisen Rahusen Sepon, että hän on käynyt tämän kotona.

Siinä vaiheessa vasta Maltshév esittäytyi.

Käyrä muttei kiero

Chicagossa vuonna 1965 Raimo Rahunen tapasi Bobby Hullin ja Stan Mikitan, NHL:n silloiset maalikuninkaat, ja huomasi heillä käyrät mailanlavat. Hän toi idean Suomeen ja valmistutti tehtaallaan muutaman mallikappaleen.

– Vein mailat Tampereelle Ilveksen harjoituksiin, Raimo Rahunen jatkaa. – Juhani Lahtinen oli maalissa, kun Tinke Lahtinen veti puolesta kentstä ensimmäisen lämärin. Sen lentorata oli maalivahdille outo, ja kiekko paukahti suoraan poskeen. Seurauksena oli sairaalareissu.

Ilves kielsi välittömästi väärälapaiset mailat. Kauppiaatkin niitä aluksi palauttelivat tehtaalle ja valittivat, että olivat kuljetuksessa vääntyneet. Pian kuitenkin alkoi kaarevalapaisen hook-mailan voittokulku Euroopassa.

Toronto 2000 -mailassa oli lisäksi ontto varsi. Se oli niin uutta, että Kanadassakin lehdet heräsivät. ”Must be Two Thousand”, kuului iskulause. Kanadassa mailat olivat alun perin saarnia, umpipuuta. Varsi vaati tarkkaan valikoidun suorasyisen puun, joten hukka tuotannossa oli suuri. Puunkin piti ensin kuivua ulkona tapulissa pari vuotta.

Koho oli Toronton pahin kilpailija, eikä sana paha ole tässä lainkaan väärä adjektiivi. Mailoille oli poolit niin kuin hiihtopuolella voiteissa. Jääkiekkoliitossa kehiteltiin sääntö, että mailan nimi varressa saa olla vain sen jäljen mittainen, jonka kiekko kerran varressa pyörytettyinä jättää. Se sopi Koholle kuin nyrkki silmään.

Moni maajoukkuepelaaja kuitenkin sanoi, että ”Toronto 6, vasen”. Muu ei kelvannut. Oli karvas pala liitolle tilata mailoja Muuramen korvesta.

Maila jäi kesken

– Pankinjohtaja kysyi jossain vaiheessa, että mikä meillä on vuosituotanto, Raimo Rahunen muistelee. Se oli satatuhatta, ja pankinjohtaja kauhistui. ”Siitähän riittää mailoja lastenlapsillekin”, hän siunaili.

– Vuonna 1970 vietiin yksistään Kanadaan 400 000 mailaa. Seuraavana vuonna tuli sitten konkurssi, kun pankeilta petti hermot. Tehdasta olisi pitänyt laajentaa Atlantin taakse, sillä siellä olivat mailamarkkinat. Hehtaarin tontti oli varattu Québecistä ja kaksi vanhaa miljoonaa oli luvassa Kanadan valtion avustusta, kun Suomen Pankki alkoi harata vastaan. Lupaa ei herunut niin epäilyttävään hankkeeseen.

Onton mailan kehittäely keskeytyi, mutta muistot jäivät.

– Ajettiin Helsingistä Jyväskylään sinä viimeisenä syksynä. Minulla oli Anatoli Firsov ja kiekkoprofessori Anatoli Tarasov kyydissä, kun he pysyivät Kuhmoisissa pysähtymään. Miehet menivät etsimään sieniä.

Raimo ja Seppo Rahunen 1950-luvun lopulla. (Raimo Rahusen arkisto)

– Ne toi sieltä valtavan kokoisen tatin, muitakin sieniä, ja teki meillä kotona sienikeiton. Minulla on vieläkin sen maku kielessä.

Kun Raimo vei Tarasovin rautakauppaan ostoksille Toronton piikkiin, Tarasov osti kaksi viiden litran lakkapurkkia kesämökin lattiaa varten. Dynamon valmentaja Andrei Staravoitov osti Toronto-cupin lahjanaan kahmalollisen Abloy-lukkoja.

Liian hyviä kauppoja

Toronton konkurssin jälkeen Seppo Rahunen pestattiin ruotsalaisen Jofan edustajaksi Neuvostoliittoon. Ensimmäinen tilaus oli 17 000 mailaa.

Neuvostoliitossa pyöri Kultainen kiekko -niminen, Hopeasompaa vastaava jääkiekon juniorisarja. Tarasov oli sen puheenjohtaja. Hän kutsui Rahusen puheilleen ja kertoi urheiluministeriön haluavan lahjoittaa jokaiselle sarjan pelaajalle juniorimailan. Tilaus olisi 430 000 kappaletta, eikä hinnasta tarvitsisi tinkiä. Seppo sähköitti uutisen Jofalle, josta vastattiin, että he eivät mitenkään kykene valmistamaan sellaista määrää.

Suomeen Toronto 2000 -mailasta jäi muitakin muistoja kuin keiton maku. Mailan keltainen varsi erottui hyvin väritelevisiossa, oli huomattu. Kun konkurssipesä tuli myyntiin, siihen iski silmänsä liikemies L. J. Jouh-

Urho Kekkonen Tampereen messuilla vuonna 1964. Toronton osastolla oppaana Heino Pulli. (Raimo Rahusen arkisto)

ki, yksi Tomeston johtajista, joilla oli sisaryhtiö Kanadassa. Siellä yhtiötä luotsasi rouva Mirjam Virsunen, jonka tehtävänä oli välittää maahan suomalaista vesivaluvaneria.

– Sen verran valmiille sillalle astuttiin, Hannu Tyynelä kertoo. Hänen lisäksi uuteen hankkeeseen lähti mukaan Juha Rantasila, maajoukkuepuolustaja, jonka tehtävänä oli kehittää mailaa.

– Meillä oli maailman paras keppi, Hannu Tyynelä kehaisee. Vientiä oli 19 maahan, Kanadaan parhaimmillaan jopa puoli miljoonaa mailaa vuodessa. Suomi hallitsi puumailan markkinoita.

From coast to coast

Toronto-nimi piti kuitenkin vaihtaa. Ontariossa semmoinen tuote tekisi kauppansa, mutta ei Québecissä.

– Istuttiin miettimässä nimiasiaa Kanadassa, Hannu Tyynelä jatkaa. Teleksien lyhenteenä Toronto Sport oli vakiintunut muotoon TorSpo, ja rouva Virsunen keksi: ”By the hell, let it be Torspo, it doesn’t mean anything!” (Hitto soikoon, olkoon Torspo, sehän ei tarkoita mitään.)

Ruotsissa nimen alkuosa Tor viittasi vanhaan ylijumalaan. Sen jyri-nästä maila sai maagista voimaa. Uskottavuutta lisäsi ruotsalainen jääkiekkoilija Mats Näslund, joka toimi paitsi Montreal Canadiensin kapteenina myös Torspon mainoskuvien tähtenä Kanadassa ja Ruotsissa.

Läntinen naapurimaa tuotti Torspolle myös epäonnea. – Oma virhe se oli, Tyynelä myöntää.

Kanadassa NHL salli lavan kaarevuudeksi 12,5 millimetriä. Euroopassa käytettiin Kansainvälisen Jääkiekkoliiton maksimia, 15 milliiä. Torspon Ruotsiin myymän mailan lapakaarevuus oli kuitenkin 17 milliiä. Maila oli sääntöjen vastainen, mutta haluttu. Kun pelaaja veti eristysnauhan keskelle lapaa, kaarevuus loiveni tarvittavat pari milliiä.

Joiltakin pelaajilta, jotka eivät käyttäneet eristysnauhaa, maila mitaattiin, ja siitä tuli ikävästi jäähyjä. Niinpä lavan mallia piti muuttaa.

– Siinä vaiheessa tapahtui sellainen sähläys, että Ruotsiin lähetettiin mailaa kanadalaisella kaarella. Mailat pysähtyivät kaupan hyllyyn. Kukaan ei ostanut, sillä lapa ei ollut ottavan näköinen.

– Ammatilainen huomaa sen heti. Kiekko ei pysy enää lavassa, jos se on hiemankaan loivempi. Niin jäi satatuhatta Torspoa Ruotsissa myymättä.

Puolesta millistä kiinni

Hikisissä pukusuojissa majailee arrogantteja pelaajia, Hannu Tyynelä naurahtelee. Yksi tarkimpia pelaajia mailastaan oli Oulun Kärppien Pekka Arbelius. Hän soitti kerran Torspon tehtaalle, että nyt ei peli kulje. Mailaa täytyy muuttaa.

– Lähetätkö meille uuden lapamallin, Tyynelä kysyi.

Huippupelaajille tehtiin käsityönä omat mailat, joissa oli sopiva jäykkyys ja lavan muoto. Muoto sahattiin paksuun vaneriin, ja näitä lavan aihioita roikkui tehtaan seinällä satoja. Jokaiseen oli merkitty pelaajan nimi ja viimeisen muutoksen päivämäärä.

Arbelius halusi tulla itse käymään tehtaalla. Hän ajoi Oulusta Muurameen ohjeistamaan, että lavan alakärkikulmasta pitää saada puoli milliiä pois.

– Ihanko niin paljon, Tyynelä ihmetteli huvittuneena. Asiakkaan haluama muutos tehtiin, ja niin peli alkoi taas kulkea. Harvoin pelimies kyseenalaistaa omia taitojaan. Mailasta se on kiinni.

Alexandr Maltsev on ohittanut Suomen joukkueen puolustajan Ilpo Koskelan. Molemmilla on käsissään Toronto 2000 -mailat. (Seppo Rahusen arkisto)

Jos Torspo teki Ruotsissa oman maalin millivirheenä, Kanadassa niskaan tuli ennakoimaton neljän miljoonan luottotappio myyntiketjun yhden haaran romahtaessa. Niinpä Torspo haettiin konkurssiin vuonna 1989. Saman kevään jääkiekon SM-finaalissa pelasi vielä kaksi puhdasta Torspo-joukkuetta, TPS ja Jyp.

Viimeiset mohikaanit

Deutsche Museum Münchenissä on kokoelmiltaan maailman laajin tekniikan museo. Sitä kierrellessään Kauko Sihvonen kohtasi puuosaston vitriinissä yllättäen Toronto-mailan. Maila oli hänen omaa tekoaan.

Osaamisen kehittelyssään Sihvonen oli jo siirtynyt mailan kolmannen polveen. Vuonna 1987 oli käynnistetty Tac-Stick Oy:n moderni tehdas Lievestuoreella työllisyyskurssin pohjalta. Siellä pyörii nykyisin yksi viimeisistä puumailoja valmistavista pajoista maailmassa. Tarjolla on tosin myös oma moderni komposiittimallisto.

Jääkiekkomailoja on valmistettu Jyväskylän seudulla yhteen laskien likimain kuusikymmentä vuotta. Kiihkeimmillään töitä on tehty kolmessa vuorossa.

– Ulkomaan vientiin mailoja on mennyt miljoonia kappaleita, Sihvonen on laskeskellut. Miestyövuosina se vastaa kolmea loistoristeilijää.

Sihvosten tehtaalta viedään ulkomaille seitsemän mailaa kymmenestä, mutta arvokisoissa niitä ei ole nähty. Samalla on tosin säästetty tuotteen hulppea poolimaksu Kansainväliselle Jääkiekkoliitolle.

Nimikkomailoja

Kaksimetrinen Jason Spezza on pelannut Kanadan maajoukkuepelejä, mutta komposiitti ei sopinut hänen vaativiin käsiinsä. Niinpä Lievestuoreelta toimitettiin pelimiehelle mittatilaustyönä, eräsiinkin peleihin pikavauhtia, lentorahtina jouhevan kimmoisa puumaila.

Tehtaan varastosta löytyy noin kaksituhatta yksilöllistä lapamallia tehtaan nykyisille ja menneiden vuosien asiakkaille. Yksi lavoista kuuluu Michael Nylanderille. Pelatessaan Jypissä vuonna 1994 hän ihastui Sihvosen mailaan

ja käytti sitä pitkään. – Nylander oli meidän mailamannekiinimme NHL:ssä, Sihvonen kertoo. – Hän mielellään veivasi kiekkoa ahtaassakin tilassa pieneksi pyöristetyllä lavallaan.

Legendaarinen Bobby Hull vieraili Toronton tehtaalla Muuramessa, jossa hänellekin tehtiin oma mittatilausmaila. Vieraalle oli niitattu hopeapaikkoja kalloon, Sihvonen huomasi. Sinne oli lyöty kypärättömän ajan hengessä mailoja poikki.

Puolan maajoukkuepelaajat eivät uskaltaneet vetää lämäriä. Heidän mailakiintiönsä oli viisi vuodessa. Marko Kiprusoffilta esimerkiksi kului kolmekymmentä.

– Kun pelaaja maksaa itse mailansa, eikä seura, kulutus putoaa yli puolella, Sihvonen on huomannut.

Myös käsisyys on oma juttunsa. Kiprusoffin tapaisten oikealta puolelta laukovien pelaajien osuus Suomessa on 20, Australiassa 90 prosenttia.

Vanhoillinen laji

Käyrä lapa syntyi sattumalta 1960-luvulla, kun joltakin kanadalaispelaajalta jäi maila räystäään alle sateeseen. Se haiskahtaa liian hyvältä tarinalta ollakseen tosi.

Aito tuore keksintö on sen sijaan Kauko Sihvosen kädessä. Hän on verstaallaan kasvattanut mailalle kantapään, jolle on saatu maailmanlaajuinen patentti.

Sata vuotta jääkiekkomailassa on käytetty suoraviivaista varren ja lavan kulmaa. Kiekkoa kuljetetaan kuitenkin 80-prosenttisesti kulman alueella, joten lisäsentit siellä voivat olla ratkaisevia.

– Myös lämärit ohjautuvat paremmin eivätkä lähde läpättämään minne sattuu.

Jos aika ja tila ovat käyneet nykykiekossa niukaksi luonnonvaraksi, luovuus on ehtymätön.